

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 2004/52

Karar Sayısı : 2004/94

Karar Günü :13.7.2004

Resmi Gazete tarih/sayı: 18.07.2004/25526

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Danıştay Onuncu Dairesi

İTİRAZIN KONUSU: 6.10.1983 günlü, 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 71. maddesinin 4552 sayılı Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 1. maddesiyle değiştirilen ikinci fıkrasının (2) sayılı bendinin Anayasa'nın 2., 13. ve 33. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- OLAY

Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkez Kurulu, Merkez Yönetim Kurulu ve Genel Merkez Denetçiler Kurulu üyelerinin görevlerine son verilmesine ve bu organların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurulların oluşturulmasına ilişkin 13.10.2003 günlü, 2003/6256 sayılı Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle açılan davada itiraz konusu kuralın, Anayasa'ya aykırılık iddiasını ciddi bulan Mahkeme iptali için başvurmuştur.

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

28.3.2000 günlü, 4552 sayılı Yasa ile değiştirilen itiraz konusu kuralı da içeren 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 71. maddesi şöyledir:

"Madde 71- (Değişik 1. ve 2. fıkralar: 4552 - 28.3.2000) Türkiye Kızılay Derneği kuruluş amacına ve uluslar arası anlaşmalarla tayin edilen nitelik ve durumuna göre; Türk Hava Kurumu ise kuruluş amacına göre düzenlenen tüzüklerine ve kanunların verdiği görev ve yetkilere uygun olarak teşkilatlanır ve yönetilir.

Bakanlar Kurulu, Türkiye Kızılay Derneği ve Türk Hava Kurumunun;

1.Genel kurullarının kararı üzerine tüzüklerini onaylamaya,

2. Denetleme yetkileri bulunan mercilerin raporları üzerine,

a) Organlarının görevlerine son vermeye ve bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurullar oluşturmaya,

b) Tüzüklerini değiştirmeye, yürürlükten kaldırmaya ve yeniden düzenlemeye,

Yetkilidir.

Türkiye Kızılay Derneği ile Türk Hava Kurumunun mal ve paraları Devlet malı sayılır. Bunlara karşı suç işleyenler Devlet memuru gibi cezalandırılır."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

Başvuru kararında Anayasa'nın 2., 13. ve 33. maddelerine dayanılmıştır.

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Sacit ADALI, Fulya KANTARCIOĞLU, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU, Ahmet AKYALÇIN, Mehmet ERTEN, Fazıl SAĞLAM, A. Necmi ÖZLER ve Serdar ÖZGÜLDÜR'ün katılımlarıyla 8.7.2004 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle, davada uygulanacak kural sorunu görüşülmüştür.

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesine göre, mahkemeler, bakmakta oldukları davalarda uygulayacakları kanun ya da kanun hükmünde kararname kurallarını Anayasa'ya aykırı görürler veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varırlarsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidirler. Ancak, bu kurallar uyarınca, bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların da o davada uygulanacak olması gerekmektedir. Uygulanacak yasa kuralları, davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikteki kurallardır.

2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4552 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle değiştirilen 71. maddesinin ikinci fıkrasının (2) sayılı bendinin iptali istenilmiş ise de, görülmekte olan dava, Türkiye Kızılay Derneği organlarının görevlerine son verilmesi ve bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurulların oluşturulmasıyla ilgili Bakanlar Kurulu kararının iptali olduğundan 71. maddenin ikinci fıkrasının (2) sayılı bendinin (b) alt bendinin, itiraz başvurusunda bulunan Mahkeme'nin bakmakta olduğu davada uygulanma olanağı bulunmadığından bu bende ilişkin başvurunun Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE, işin esasının incelenmesine, 8.7.2004 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu Yasa kuralı, dayanılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Başvuru kararında, kamu yararına çalışan özel hukuk tüzelkişisi olan Türkiye Kızılay Derneği'nin Kanunla düzenlenen özel durumlar dışında 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun genel hükümlerine tabi olduğu, dernek kurma hürriyetinin hangi sebeplerle sınırlanabileceğinin Anayasa'da belirtildiği, tüzelkişilik kazanan derneğin organlarının görevlerine son verme ve bunların görevlerini yerine getirmek için geçici kurullar oluşturmak üzere Bakanlar Kurulu'na yetki verilmesinin dernek kurma özgürlüğünü engellediği, bu nedenlerle itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırılık oluşturduğu ileri sürülmüştür.

2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 71. maddesinin 4552 sayılı Yasa ile değiştirilen ikinci fıkrasının (2) sayılı bendinin (a) alt bendinde, denetleme yetkileri bulunan mercilerin raporları üzerine Türkiye Kızılay Derneği organlarının görevlerine son vermeye ve bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurullar oluşturmaya, Bakanlar Kurulu'nun yetkili olduğu öngörülmüştür.

Anayasa'nın "Dernek kurma hürriyeti" başlığını taşıyan 33. maddesinde, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahip olduğu, hiç kimsenin bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamayacağı, dernek kurma hürriyetinin ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabileceği, dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usullerin kanunda gösterileceği, derneklerin kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabileceği veya faaliyetten alıkonulabileceği, ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suçun işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca bulunması halinde kanunla bir merciin derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebileceği, bu merciin kararının yirmi dört saat içinde, görevli hâkimin onayına sunulacağı, hâkimin kararını kırksekiz saat içinde açıklayacağı, aksi halde, bu idari kararın kendiliğinden yürürlükten kalkacağı öngörülmüştür. Buna göre, dernek kurma özgürlüğü, derneğin kuruluş sözleşmesi niteliğindeki tüzüğünü kendisinin oluşturması, değiştirmesi, organlarını belirleyebilmesi, organlarının iradeleri dışında ancak mahkeme kararıyla kapatılabilmesi gibi güvenceleri kapsamaktadır.

Nitekim, 2908 sayılı "Dernekler Kanunu"nun 9. maddesinin birinci fıkrasında, derneklerin kuruluş bildirisini ve eklerini merkezlerinin bulunduğu mahallin en büyük mülki amirliğine vermek suretiyle tüzelkişilik kazanacakları; 19. maddesinde, her dernekte genel kurul, yönetim kurulu ile denetleme kurulunun oluşturulmasının zorunlu olduğu; 26. maddesinde, dernek organlarının seçilmesi, dernek tüzüğünün değiştirilmesi ve derneğin feshedilmesi; 49. maddesinde, dernek genel kurulunun her zaman derneğin feshine karar verebileceği; 50. maddesinde, hangi hallerde mahkeme kararı ile derneğin feshine karar verilebileceği; 51. maddesinde, derneğin ne zaman kendiliğinden dağılmış sayılacağı; 52. maddesinde de derneklerin yasada öngörülen hallerde ancak mahkeme kararıyla kapatılabileceği, faaliyetlerinin yasaklanabileceği belirtilmiştir.

Bu düzenlemelerden, dernek tüzelkişiliğinin kurucu unsurlarının derneğin tüzük ve organları olduğu, derneklerin kuruluş sözleşmesi niteliğindeki tüzüklerini kendilerinin oluşturabilecekleri, değiştirilebilecekleri, organlarını belirleyebilecekleri, organlarının iradeleri dışında derneklerin ancak mahkeme kararıyla kapatılabilecekleri anlaşılmaktadır.

Anayasa'nın 13. maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabileceği, bu sınırlamanın Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı belirtilmiştir.

İtiraz konusu kuralla Türkiye Kızılay Derneği'nin yetkili organlarının iradeleri dışında bu organların görevlerine son vermeye ve bunların görevlerini yerine getirmek üzere geçici kurullar oluşturmaya yürütmenin yetkili kılınması Anayasa'nın 33. maddesinin güvence altına aldığı dernek kurma özgürlüğü alanına yapılmış açık bir müdahale niteliğindedir. Böyle bir müdahalenin her şeyden önce Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen nedenlerden birine

dayandırılmış olması gerekir. Oysa, itiraz konusu kural Anayasa'nın 33. maddesinde belirtilen sınırlama nedenlerinden herhangi birine dayanmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa'nın 13. ve 33. maddelerine aykırıdır ve iptali gerekir.

İtiraz konusu yasa kuralı Anayasa'nın 13. ve 33. maddelerine aykırı görülerek iptal edilmiş olduğundan, ayrıca Anayasa'nın 2. maddesi yönünden incelenmesine gerek görülmemiştir.

VI- SONUÇ

6.10.1983 günlü, 2908 sayılı "Dernekler Kanunu"nun 71. maddesinin 4552 sayılı Yasa ile değiştirilen ikinci fıkrasının (2) numaralı bendinin (a) alt bendinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, yürürlüğünün durdurulması isteminin REDDİNE, 13.7.2004 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Mustafa BUMİN	Haşim KILIÇ	Sacit ADALI
Üye	Üye	Üye
Fulya KANTARCIOĞLU	Ertuğrul ERSOY	Tülay TUĞCU
Üye	Üye	Üye
Ahmet AKYALÇIN	Mehmet ERTEN	Fazıl SAĞLAM
Üye		Üye
A. Necmi ÖZLER		Serdar ÖZGÜLDÜR